

Novaci na mjestu gdje su ubijeni fratri u Mostarskom Gracu (svibanj, 2006.)

U Međugorju je ubijen **o. fra Križan Galić** i ukopan u groblju Kovačica.¹⁰ U Kočerinu su ubijeni **o. fra Valentin Zovko**¹¹ i **o. fra Andrija Topić**.¹² Ukopani su u groblju u Kočerinu. U Čitluku su ubijeni **o. fra Jako Križić**, **o. fra Filip Gašpar** i **o. fra Ćiril Ivanković**. Pokopani su u groblju Podadvor u Čitluku¹³.

¹⁰ Matična knjiga hercegovačkih franjevaca, str. 28. i 28A, br. 249., "Die 30. X. 1944. in Međugorje – ubi erat commensalis. Ubijen bombom ubačenom kroz prozor u župski stan. Pokopan u groblju Kovačica."

¹¹ Isto, str. 34 i 34A, br. 303., "Die 21. V. 1945. in Kočerin in domo parochiali – uti parochus loci – nocte in festa Pentecostes, praemissa confessione coram sororis filio r. P. Andrea Topić interfectus, adstante sorore et eiusdem filio."

¹² Isto, str. 64 i 64A, br. 572., "Die 21 Maji 1945. in Kočerin – praemissa confessione coram avunculo P. Valentinus Zovko, - uti absolvens Theologiae – glande plumbae in domo parochiali occisus."

¹³ "...Fra Jako Križić župnik u Čitluku. U petak po noći ubijen i pokopan u Podadvor – Čitluk. Dok su ga tjerali iz kuće na mjesto stratišta rekao je: 'Ja znam šta vi mislite. Pustite me da se malo pomolim.' Klekao je pred grobljem i tako su ga ubili. Bio je petak po svetom Blažu. Pokopan je u našu grobnicu.

Fra Pile Gašpar, župnik u Gradničima! Fra Ćiril Ivanković, kapelan u Gradničima. Skupa, utorak noću po svetom Blažu dotjerani u Čitluk. Iste noći ubijeni u Čitluku kod stare škole na glavici gdje je kuća Miroslava Grgića iz Drinovaca ... Fra Pile i fra

Ćiril preneseni su u groblje Podadvor u Čitluku u našu zajedničku grobnicu ...” Fra Kamilo Milas, Franjevačka rezidencija Čitluk, Čitluk, 12. ožujka. 2005. Vlastoručno potpisana izjava u arhivu Povjerenstva za pripremu kauze mučenika.

“... svi se slažu da su sva trojica ubijena na području Čitluka, ali podaci – govori – priče se razlikuju u mnogo čemu. Jedino sam za fra Jaku Križića dobio odgovor, koji smatram vjerodostojnim i istinitim od Kate Primorac – Lukasović rođene Volarić i udate za Tomu Primorca Lukasovića iz Čitluka. Ona je rođena 3. 3. 1911. Još je živa i vrlo svježe izgleda. Ona tvrdi da je njezin otac Martin Volarić iz Čitluka, umro 12. 4. 1971. g., pokopao pok. Fra Jaku Križića kojeg je ona poznavala kao dobra i fina svećenika.

Uvečer – ona se ne sjeća datuma – Martin je čuo jauk i riječi: zašto me tučete. Nisam ništa kriv. Rano izjutra otišao je prema groblju i našao ga pokraj zida izvan groblja krvava, isprebijana posebno po grudima. Još je pokazivao znakove života. Prenijeli su ga s njim još dvojica u groblje i pokraj jedne rupe oprali, očistili od prljavštine i krvi. Našli su nekoliko daske i uokvirili i tako nakon kraćeg vremena, kad već nije pokazivao nikakve znakove života, zakopali.

Kasnije su njegove kosti prenesene u zajedničku franjevačku grobnicu u groblju Podadvor i tu se nalaze zajedno s kostima fra Filipa Gašpara i fra Ćirila Ivankovića ...”, Fra Kornelije Koridć, Župni ured Čitluk, 8. 5. 2006. g., Predmet: Odgovor na pismo Povjerenstva. Iskaz s vlastoručnim potpisom fra Kornelija Kordića čuva arhiv Povjerenstva za pripremu kauze mučenika.

TRAGOM UBIJENIH HERCEGOVAČKIH FRATARA

Ekshumacija u Zagvozdu i identifikacija

fra Ante Marić
prof. dr. sc. Marija Definis-Gojanović
dr. sc. Davorka Sutlović
mr. arheolog Tihomir Glavaš

Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM
Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika

Mostar, 2007.